

UDK:339.9:061.1
Bibliid 1451-3188, 10 (2011)
Год X, бр. 37–38, стр. 241–260
Изворни научни рад

Ма. Никола МАРИЋ¹

ИЗВЕШТАЈ ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ О ГЛАВНИМ ВИДОВИМА И ОСНОВНИМ РЕШЕЊИМА ЗАЈЕДНИЧКЕ СПОЉНЕ И БЕЗБЕДНОСНЕ ПОЛИТИКЕ

ABSTRACT

This paper analyzes the Annual Report from the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the European Parliament on the main aspects and basic choices of the CFSP. The author tries to identify and describe the following: basic interests, risks and opportunities for cooperation, the greatest achievement and changes in European Union CFSP in the period concerned as well as to explain some specific issues and views, which are also presented in this document. The Report provides an insight into the proclamations of the European Union regarding the most important issues in the field of CFSP and CSDP presented in the name of the political entity with great responsibilities and opportunities that had emerged just prior to the presentation of the document – the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy.

Key words: Annual Report from the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy, international and security priorities of European Union.

1) ОД РИМСКИХ УГОВОРА ДО ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА УНИЈЕ ЗА ЗСБП

Потписивањем Римских уговора 1957. године, о оснивању Европске економске заједнице и Европске заједнице за угаљ и челик од стране шест западноевропских земаља, започео је процес ширења, продубљивања и

---

¹ Докторанд, Факултет безбедности Универзитета у Београду.

јачања сарадње све већег броја европских држава. Различите области приближавања су од тада до данас напредовале различитом динамиком и са различитим успесима. Оформљавање и остваривање Заједничке спољне и безбедносне политике европских земаља (ЗСБП), због свог значаја за суверене државе и националне владе имало је спорији пут од остваривања заједничке политике на другим пољима.² Међутим, услед могућности за успешније спровођење политика у складу са националним интересима путем заједничке европске политике у домену спољних послова и безбедности, државе чланице су постепено јачале сарадњу и у овој области. Разлози за то су били бројни, а неки од њих су: јачање безбедности у европском окружењу путем подстицања заједничких вредности и циљева, раст значаја заједнички израженог мишљења већег броја дугорочно удружених земаља, уштеда новца, знања и средстава земаља чланица путем заједничких улагања у дипломатске и одбрамбене активности, итд.³ Од Рима 1957. до Хашког самита 1969. спољна политика није сматрана делом агенде европског интеграционог процеса, који је био посвећен пре свега регулисању међусобних односа земаља потписница. Промену у том смислу доноси тзв. „Давињонов извештај” из 1970. године, израђен у складу са закључком са Хашког самита из претходне године у којем стоји да треба: „изучити најбољи начин за постизање напретка у питањима политичког уједињења, у контексту проширења.⁴ Прихватањем Извештаја отворен је пут за настанак Европске политичке сарадње, облика / етапе која ће претходити Заједничкој спољној и безбедносној политици, као једном од три стуба Европске уније, договорена у Мастрихту. Уговором из Мастрихта о оснивању Европске уније који је ступио на снагу 1993, оформљена је и Заједничка спољна и безбедносна политика Уније. Као један од три стуба Европске уније, Заједничка спољна и безбедносна политика је функционисала на међудржавном принципу. Главну улогу је имао Савет министара земаља чланица, док су остали органи били мање заступљени. Државе – чланице су

---

² На пример, Заједничке пољопривредне политике. Интернет: http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/index_en.htm 23/102011.

³ О разлозима за и против Заједничке политике у области спољних послова и безбедности, видети Интернет: <http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSEX/EX3.htm> 23/10/2011.

⁴ О хашком самиту и Давињоновом извештају у контексту Европске политичке сарадње, видети Интернет: http://www.cvce.eu/c/portal/layout?p_l_id=13617&p_p_state=normal&published_object_content_WAR_ena2010navigationportlet_locale=en&p_p_lifecycle=1&p_p_id=published_object_content_WAR_ena2010navigationportlet&published_object_content_WAR_ena2010navigationportlet_publishedObjectId=33078789-8030-49c8-b4e0-15d053834507&p_p_mode=view 23/10/2011.

биле опрезне при пребацивању дела својих надлежности на Унију, имајући у виду да је одлучивање у односима са спољним субјектима једно од кључних обележја врховне власти. Постепени напредак у уједињавању спољних и безбедносних политика чланица Европске уније је учињен ступањем на снагу Амстердамског уговора (који је потписан у октобру 1997, а ступио на снагу тек у мају 1999), на основу којег је оформљена позиција високог представника Уније за спољну и безбедносну политику.

Лисабонским уговором из 2009. позиција високог представника за спољну и безбедносну политику је значајно ојачана – спојена са позицијом Комесара за спољне послове и преименована у позицију високог представника Уније за спољне послове и безбедносну политику (у даљем тексту високи представник). Неке од функција високог представника су: *ex officio* заменик председника Европске комисије, учесник састанака Европског савета, вођење Службе спољних послова, председник Савета за спољне послове, председавајући бордом Института за безбедносне студије Европске уније итд. У одбаченом Уговору о доношењу европског устава из 2004, предлагано је преименовање тадашње позиције високог представника за спољну и безбедносну политику у министра спољних послова, али је и тај предлог, заједно са Уставним уговором, одбијем.

II) ИЗВЕШТАЈ ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА

Европски савет, уз пристанак председника Европске комисије, поставља високог представника и располаже могућношћу његовог смењивања. Високи представник „Спроводи заједничку спољну и безбедносну политику Уније. Исто се односи и на Заједничку безбедносну и одбрамбену политику”, како је наведено у обједињеној верзији уговора о Европској унији и уговора о функционисању Европске уније, у члану 18, став 2.⁵ Осим бројних улога које обавља, високи представник је дужан да подноси годишњи извештај о главним аспектима и основним изборима Заједничке спољне и безбедносне политике Европском парламенту. Потреба за подношењем Извештаја Европском парламенту је садржана у улози Парламента при доношењу буџета, којим се покривају трошкови функционисања Европске уније, а тако и Заједничке спољне и безбедносне политике. Такође, и из разлога што по члану 27, ставу 3, горе наведеног

---

⁵ Обједињена верзија Уговора о Европској унији и Уговора о функционисању Европске уније, члан 18, став 2, Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ASOM%3AEN%3ANTML 23/10/2011>.

уговора „Савет ће у вези са предлогом високог представника делати након консултација са Европским парламентом.”⁶ Први носилац дужности високог представника Уније за спољне послове и безбедносну политику постала је Кетрин Ештон и извештај који ће у даљем тексту бити анализиран јесте њен први годишњи извештај Европском Парламенту о главним аспектима и основним изборима Заједничке спољне и безбедносне политике. Извештај је подељен на два основна дела: „Део први: поглед уназад у 2009.” и „Део други: поглед унапред у 2010”.⁷ Први основни део заузима највећи део извештаја и корист од његовог анализирања је вишеструка, јер може одговорити на бројна питања везана за област Заједничке спољне и безбедносне политике после Лисабонског уговора и промена тим уговором донесених. Други основни део се бави разрадом приоритетних питања у предстојећој години. У извештај су укључена и три анекса са табеларним приказима везаним за законске акте, буџет и појављивања представника пред Европским Парламентом, у вези са ЗСБП. Нека од питања на које извештај може дати одговоре јесу: које претње Европска унија региструје и прокламује као најопасније по њу, њене чланице и међународну заједницу и које начине за њихово отклањање препоручује и предузима, како Унија оцењује дешавања у савременим конфликтним и осетљивим подручјима ситуираним ван Европе, на које начине Унија јача стабилност у Европи и блиском окружењу, какав значај Унија придаје различитим мултилатералним оквирима за решавање међународних проблема и уопште мултилатералној дипломатији на почетку XXI века, на који начин Унија промовише вредности демократије, људских права и владавине закона, која питања ставља у први план при оцењивању односа са најважнијим државама савремених међународних односа, којим средствима жели да ојача Заједничку безбедносну и одбрамбену политику, као део Заједничке спољне и безбедносне политике, итд?

Обраћање претњама и глобалним проблемима

Почетно разматрање у првом основном делу извештаја гласи: „Обраћање претњама и глобалним проблемима”. У уводу овог дела стоји

---

⁶ Обједињена верзија Уговора о Европској унији и Уговора о функционисању Европске уније, Члан 27, став 3, Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ASOM%3AEN%3ANTML 23/10/2011>.

⁷ Текст годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf, 23/10/2011.

оцена да је током 2009. потврђено како изазови који стоје пред Унијом имају своје „глобале димензије”.⁸ Европска унија у својим прокламацијама високо вреднује сарадњу са другим државама и међународним организацијама. Такође, и настанак и развој Уније представљају резултат успешне интеракције великог броја ангажованих субјеката међународних односа. Први одељак је подељен на пет подналова, на основу пет различитих врста претњи које по оцени високе представнице из извештаја, угрожавају Унију и читав међународни поредак. Они гласе: „Пролиферација оружја за масовно уништење и средстава за њихову испоруку, Конвенционално наоружање, Тероризам, Енергетска безбедност и Климатске промене и безбедност”.⁹ Везано за пролиферацију оружја за масовно уништење и средстава њиховог испоручивања, у извештају се на првом месту наглашава потреба за употребом мултилатералних оквира, у складу са Европском безбедносном стратегијом из 2003. године и вођењем активне политике у стварању и примени правила међународног права.¹⁰ У случају Ирана се изражава незадовољство постојећим стањем и реакцијом поменуте земље у преговорима са Европском унијом, Уједињеним Краљевством, Немачком, Француском, Русијом, Кином и Сједињеним Америчким Државама, као и жеља за стварањем међусобних односа „заснованих на поверењу и сарадњи” између Европске уније, њених чланица и Ирана.¹¹ Северна Кореја се позива на денуклеаризацију и потврђују се настојања Уније за наставком разговора шест страна и процесом помирења две Кореје. Унија наставља пружање финансијске подршке организацијама које се баве не – пролиферацијом оружја за масовно уништење. У поднаслову посвећеном конвенционалном наоружању, прво се говори о малокалибарском оружју и лакој наоружању. Основни оквир и план за делање на овом пољу пружа Стратегија Европске уније о малокалибарском оружју и лакој наоружању, донета од стране Европског Савета у децембру 2005.¹² Ова Стратегија

---

⁸ Op. cit. p. 7.

⁹ Ibid. p. 8.

¹⁰ Alyson J. K. Bailes, “The European security strategy, an evolutionary history“, Sipri policy Paper No. 10. На интернету: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI10.pdf> 23/10/2011; Текст Годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Видети: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf, 23/10/2011.

¹¹ Ibid. p. 8.

¹² О Стратегији Европске уније о малокалибарском оружју и лакој наоружању, видети: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/foreign-policy/non-proliferation,-disarmament-and-export-control-/salw.aspx?lang=en> 23/10/2011.

подразумева: универзализацију и пуну имплементацију мултилатералних инструмената из предметне области, помоћ ЕУ владама у доношењу закона везаних за ова питања, „обучавање” институција, царина и других агенција у циљу побољшања граничне контроле, менаџмент нагомиланих залиха, укључујући и сакупљање и уништавање малокалибарског оружја и лаког наоружања и промоција ширења улоге мисија за одржање мира у циљу успешнијег бављења проблемима везаним за предметну проблематику.¹³ Након малокалибарског оружја и лаког наоружања, извештај се у два пасуса бави „Контролом извоза”.¹⁴ Контрола извоза наоружања је важна, како у Извештају стоји, јер се њоме спречава коришћење оружја у „нежељене сврхе, као што су унутрашња репресија, спољна агресија или стварање регионалне нестабилности”.¹⁵ На глобалном нивоу, Европска унија наставља да подржава преговоре о Споразуму о трговни оружјем. Поднаслов о тероризму започиње пасусом посвећеним изражавању мишљења да су борба против тероризма са једне стране, и поштовање људских права, слобода и владавине права са друге, два императива који се међусобно не искључују, већ подупиру. Следећим пасусом се конкретизује претходни исказ његовом применом на процес решавања тада актуелних проблема везаних за Гвантанамо.¹⁶ У извештају се поздрављају “напредак у форми и суштини” сарадње ЕУ и Сједињених Америчких Држава на пољу борбе против тероризма, позив Председника Барака Обаме на затварање Гвантанама и прокламовање Заједничке изјаве ЕУ и САД на пољу борбе против тероризма која ће бити вођена у трансатлантским оквирима који подразумевају поштовање људских права, слобода и владавине права.¹⁷

¹³ О Стратегији Европске уније о малокалибарском оружју и лаког наоружању, такође видети Интернет: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:1cW69Af0Z4J:www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EN-Armes%2520legeres-08-internet.pdf+eu+salw+strategy&hl=sr&gl=rs&pid=bl&srcid=ADGEEESiPw6xdOsZfsYWOdoeDWoL3bDiN1bwhZ68k0q6ve9n_6Z09XUabvU3Ips0sci7q0pHzqKjO8Bmi2wJJRSNcPQIfA7G9wc3izUh87zeRGVIfhztm10mmLGcZ8uHISRDS6geTx&sig=AHIEtbQz84maN4RLOBI8MkcjROgYWK11-Q 23/10/2011.

¹⁴ Текст Годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf 23/10/2011.

¹⁵ *Op. cit.*, p. 9.

¹⁶ Заједничка изјава САД и ЕУ о затварању Гвантанама. Интернет: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/06a/124796.htm> 23/10/2011.

¹⁷ Текст Годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf 23/10/2011.

Четврти поднаслов је наведен као: „Енергетска безбедност”.¹⁸ На почетку се изражава забринутост Уније у вези са ефектима кризе настале током гасног спора Русије и Украјине.¹⁹ Затим следи оцена да између ЕУ и Руске Федерације постоји „јака међузависност”, с обзиром да је Русија највећи снабдевач Уније енергијом, а Унија највеће тржиште Русије. Начини који се препоручују у извештају за достизање жељеног степена енергетске безбедности подразумевају: јачање односа сарадње са Русијом, помоћ у модернизацији постојеће транспортне инфраструктуре у источној Европи, развој сарадње са Алжиром и Либијом, проналажење нових рута за транспорт енергената и проналажење алтернативних извора енергије. У вези са климатским променама и безбедношћу, Унија тежи заузимању позиције глобалног лидера у области истраживања и установљавања међународних облика регулације и сарадње. Наглашава се да је Унија имала водећу улогу у доношењу једногласно прихваћене резолуције Генералне скупштине Уједињених нација (А/63/281) у вези са „могућим безбедносним импликацијама климатских промена”. Такође, напомиње се да је ова тема постала интегрални део политичког дијалога Уније са највећим земљама (наводе се САД, Русија, Индија, Јапан и Кина) и најутицајнијим међународним организацијама (наводе се УН, ОЕБС, НАТО и регионални форум АСЕАН).²⁰

Регионални конфликти и осетљиве ситуације

Други одељак је наведен као: „Регионални конфликти и осетљиве ситуације”, а подељен је на четири дела, на основу четири светска региона које извештај третира: „Блиски исток, Азија, Африка и Латинска Америка”.²¹ У уводној реченици овог поднаслова се констатује да регионални конфликти и нестабилне државе својом безбедносном недовољношћу доводе до угрожавања безбедносних интереса Уније и њених грађана, као и да такве државе показују најспорији напредак у

---

¹⁸ Op. cit., p. 9.

¹⁹ О гасној кризи Русије и Украјине. Интернет: <http://www.reuters.com/article/2009/01/19/us-russia-ukraine-gas-idUSTRE5062Q520090119?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true> 23/10/2011.

²⁰ Текст Годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annual_report_en.pdf 23/10/2011.

²¹ Op. cit., 13.

испуњавању зацртаних Миленијумских развојних циљева. Блиски исток је први регион који се третира у извештају. Највећи део је посвећен односима Израела и Палестине, где се као два најважнија дешавања наводе конфликт у појасу Газе крајем 2008. (обушављен у јануару 2009) и напори администрације Председника Обама за обновом преговора. Унија оцењује позитивно своју помоћ у изградњи палестинске државе. Даље, Унија најављује раст помоћи Јемену у 2010. кроз: помоћ политичком дијалогу, координацију донатора, изградњу капацитета, хуманитарну помоћ, изградњу државе и повећану сарадњу и помоћ у борби против тероризма. На крају, наводи се задовољство завршетком преговора са Ираком о Споразуму о партнерству и сарадњи, што ће бити први правно обавезујући договор између ЕУ и Ирака.²² Најзаступљеније земље у делу извештаја посвећеном Азији су Авганистан и Пакистан, чији се односи са Унијом посматрају као нарочито међусобно испреплетани. Везано за Авганистан, напомиње се да ће након Лисабонског уговора, од априла 2010. Унија имати обједињено представништво за Авганистан. Односи Уније са Пакистаном се оцењују као узлазни – у смеру стратешког партнерства. Пакистану се пружа рука сарадње у вези са борбом против тероризма. У завршном пасусу се испољава жеља Уније да се “настави тесна сарадња са УН и истомишљеницима, по овом питању, међу савезницима, као што су: САД, Јапан, Аустралија, земље АСЕАН – а и друге”.²³ У редовима посвећеним Латинској Америци се помиње једино ситуација везана за Хондурас, где Европска унија јавно изражава тежњу за нормализацијом односа након претходног повлачења амбасадора земаља ЕУ, као реакције на државни удар од 28. јуна 2009. Бројност конфликтних ситуација, нестабилних држава, различитих претњи по безбедност афричких територија и шире, као и начина на које ЕУ покушава да их спречи или ублажи, се може видети и у садржају Извештаја. Неке од њих, наведене у самом извештају су ситуације у: Сомалији, Демократској Републици Конго, Руанди, Бурундију, Мауританији, Малију, Нигеру, Гвинеји – Бисау, Гвинеји, Судану, Чаду и Мадагаскару. Различите претње и ризици навођени су: регионални ратови, гусарење, неутрализација побуњеничких покрета, интеграција некадашњих побуњеника у регуларну армију, криминалне активности политичких покрета, хуманитарне кризе, трговина и конзумирање опијата, илегалне миграције, хелије Ал Каиде,

---

²² Ibid.

²³ Ibid., p. 14.

трговина оружјем, недовољни економски развој, незапосленост младих, убиства војних и политичких лидера, грађански ратови итд. Неки од начина за помоћ у овим ситуацијама, које ЕУ предузима, или планира да предузме су: организовање донаторских конференција, операција против гусарења, обучавање трупа, надгледање мировних процеса, разоружавање и демобилизација, помоћ у организовању избора, сарадња са појединим релативно стабилнијим афричким државама и организацијама у циљу пружања ефикасније помоћи најугроженијим подручјима итд. ЕУ исказује жељу да буде најближи партнер Афричке уније.

Грађење стабилности у Европи и шире

Трећи одељак је насловљен као „Грађење стабилности у Европи и шире” и посвећен је проблематици изградње и извоза стабилности и безбедности из Европске уније у географски блиско окружење. Овај део извештаја је конципиран тако да прво говори о потенцијалима прикључења појединих земаља Унији, а затим се бави питањима сарадње са остатком суседства и прецизирањем облика те сарадње. Трећи одељак је подељен поднасловима: „Европска перспектива као сидро стабилности, Појачана сарадња са окружењем и Спречавање криза и продужених конфликта у окружењу”.²⁴ „Европска перспектива као сидро стабилности” је поднаслов посвећан односима Уније са земљама које се налазе у процесу прикључивања ЕУ. Државе третиране на овај начин су Турска и земље Западног Балкана: Хрватска, Албанија, Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија и Косово (које је посматрано у посебном пасусу – попут претходно поменутих држава, у том смислу).²⁵ У односима Уније са сваким од поменутих политичких ентитета наведена је фаза прикључења у којем се он налази, последње активности везане за његово прикључење и постојећа спорна питања. Посебно је истакнуто постојање консензуса унутар ЕУ у вези са проширењем Уније, заснованим на: „консолидацији обавеза, правичном и доследном условљавању, бољој комуникацији и капацитетом ЕУ да интегрише нове чланице”.²⁶ „Појачана сарадња са окружењем” покрива односе ЕУ са земљама Источне Европе обухваћеним Европском политиком према суседима и земљама јужног Медитерана обухваћеним Медитеранском унијом. У вези са земљама

---

²⁴ Ibid., p. 17.

²⁵ Ibid., p. 19.

²⁶ Ibid., p. 19.

Источне Европе „тон” извештаја је отворено позитиван, са једне стране у вези са развојем билатералних односа Уније и сваке од земаља, а са друге развојем мултилатералних односа између Уније и групе земаља укључених у Источно партнерство (Азербејџан, Белорусија, Грузија, Јерменија, Република Молдавија и Украјина), у вези са којим је одржан Прашки самит 7. маја 2009.²⁷ „Спречавање криза и продужених конфликта у окружењу” је посвећено безбедносно ризичним ситуацијама на подручју бившег Совјетског Савеза. Помињу се: нерешени конфликти на Јужном Кавказу; Абхазија, Јужна Осетија и Нагорно – Карабах, ситуација у Грузији, догађаји у Молдавији, питање Транснистрије и односи Уније са Белорусијом. Без обзира на различитости безбедносних претњи и ризика, основни циљеви Европске уније исказани у поднаслову о спречавању криза и продужених конфликта у окружењу се тичу: пацификације односа између предметних држава, регулације унутрашњих поредака у складу са вредностима на којима је и Унија настала (а посвећен им је цео одељак „Е” извештаја – који ће овде бити анализиран), економског напретка поменутих земаља и њиховог приближавања Унији кроз различите механизме.²⁸

Допринос ефективнијем мултилатералном поретку

Одељак „Д” годишњег извештаја високе представнице Европском Парламенту, насловљен као „Допринос ефективнијем мултилатералном поретку” је започет изражавањем мишљења Кетрин Ештон (прихваћеног од стране ЕП) да светски поредак иде у правцу мултиполарне структуре и да је у циљу стварања међународних односа адекватних таквој структури неопходно даље развијати унутаррегионалну и међурегионалну сарадњу, као и проналазити глобална решења за глобалне изазове који постоје и настају. Као најважније механизме за достизање тих стратешких циљева, извештај подразумева оне у оквиру водећих универзалних и регионалних организација. У извештају су наведене многе међународне организације, у вези са сваком од њих је поменут одређен број најважнијих питања, али су само поједине организације обрађене у оквиру посебних поднаслова (УН, НАТО, ОЕБС и Савет Европе).²⁹ Организација Уједињених нација је у извештају

---

²⁷ Ibid., p. 20.

²⁸ Ibid., pp. 21-23.

²⁹ Ibid., p. 24.

означена као „природни оквир за тражење глобалних решења”.³⁰ Усред таквог значаја који УН имају, нарочито у периоду настанка другачије структуре међународних односа и нових претњи по глобалну безбедност и безбедност ЕУ, њених држава чланица и грађана, ЕУ прокламује за кључни елемент својих спољних активност помоћ јачању УН. Затим се извештај посвећује разматрању принципа одговорност за заштиту, који бива представљен као велики приоритет ЕУ у УН.³¹ Осим значаја који УН има за ЕУ, набрајају се територије на којима Унија пружа значајну помоћ мисијама Уједињених нација, а то су: Косово, Авганистан, Демократска Република Конго, Гвинеја Бисау, Сомалија и Грузија.³² У вези са сарадњом Европске уније и НАТО, на овом месту се једино разматра питање сарадње на терену у Босни и Херцеговини (мисија ЕУФОР – Алтеа), спрам могућности Уније да у одређеним ситуацијама, како је одређено тзв. договором “Берлин плус”, повуче део људства НАТО за потребе мисија ЕУ.³³ Такође се напомиње да ће Висока представница изаћи са конкретним предлозима о начину за побољшање сарадње ЕУ и НАТО на територијама на којима обе организације имају мисије. У вези са Организацијом за европску безбедност и сарадњу, истиче се подршка Уније ОЕБС у вези са ситуацијама на Косову и на Јужном Кавказу. Затим се посвећује простор дијалогу о будућности европске безбедносне архитектуре, где се истиче конструктивна улога Уније у вођењу овог дијалога и пружање подршке за отпочињање „Крфског процеса” који ће бити посвећен овом питању и унапређењу односа многобројних земаља, чланица ОЕБС-а.³⁴ Бавећи се сарадњом Европске уније са Саветом Европе у контексту „доприноса ефективнијем мултилатералном поретку”, укратко се наводе облици сарадње Уније и СЕ, без ширег образлагања, а то су: Меморандум о разумевању између две организације, заједнички програми две организације у оквиру Европске политике према суседству, сарадње у питањима људских права и демократије, помоћи при изборима и у функционисању медија, сарадња са Венецијанском

---

³⁰ Ibid., p. 24.

³¹ Више о доктрини одговорност за заштиту, видети: <http://www.un.org/en/prevent/genocide/adviser/index.shtml> 23/10/2011.

³² Текст годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Видети: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf 23/10/2011.

³³ О договору „Берлин плус“, видети: http://www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm 23/10/2011.

³⁴ О „Крфском процесу“, Интернет: <http://www.osce.org/cio/51105>.

комисијом, Судом за људска права и у вези са Европском конвенцијом о људским правима.³⁵

Промоција демократије, људских права и владавине закона

У првом ставу, првог члана (члан 21), првог поглавља („Основне одредбе о спољном делању Уније”), Наслова „В” („Основне одредбе о спољном делању Уније и специјалне одредбе о Заједничкој спољној и безбедносној политици”), Консолидоване верзије уговора о Европској Унији, стоји да ће: „Делање Уније на међународној сцени бити вођено принципима који су инспирисали и стварање, развој и проширивање саме Уније, а које (ЕУ – прим. аут.) тежи да унапреди широм света: демократија, владавина закона, универзалност и индивидуалност људских права и основних слобода, поштовање људског достојанства, принципа једнакости и солидарности и поштовање принципа Повеље УН и међународног права”.³⁶ Европска унија прокламује изузетан значај достизања и одржавања највиших вредности у свом спољнополитичком дељању и старању о безбедносним циљевима. У складу са местом и значајем прокламације о демократији, људским правима и владавини закона у Лисабонском уговору, и у извештају високе представнице посебан одељак заузима ова област. На почетку одељка се напомиње да је Европски парламент усвојио Резолуцију о изградњи демократије у спољним пословима ЕУ 22. октобра 2009, као и то да је Европски савет донео Закључке о демократизацији и људским правима у трећим државама 8. децембра 2009.³⁷ Са друге стране, у наставку увода предметног одељка се наводе прихваћени принципи сарадње са трећим државама и релативно опадање значаја испуњености услова о стању демократије у партнерским земљама. Принципи који се наводе јесу: признање да демократија не може бити наметана споља, да за сваку земљу треба изградити посебан приступ у вези са овим питањима и да неће бити постављања нових услова за развојну помоћ Европске уније трећим

³⁵ Текст годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annual_report_en.pdf 23/10/2011.

³⁶ “Consolidated version of Treaty on the European Union”. Видети Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:EN:PDF> 23/10/2011.

³⁷ Текст годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annual_report_en.pdf 23/10/2011.

државама. Са једне стране, Унија задржава улогу водећег промотера универзалних вредности (како ћемо видети у одељку „Ф” – о неговању партнерстава широм света), али и увиђа ограничавање сопственог делања наметањем демократије у структури у којој други велики актери ненаметање истог користе у сврху „јачања конкурентности” према режимима који заостају у развоју демократије, људских права и владавине закона. Даље се наводе земље и проблеми у вези са којима је Унија предузимала различите кораке на плану унапређења стања демократије, људских права и владавине закона: Мексико – у вези са заштитом људских права, Авганистан – нови шеријатски закони, Русија – заштита права жена, Судан – суђења женама које су носиле панталоне, Саудијска Арабија – венчања деце, Замбија – суђење уреднику новина због документовања забране приступа здравственој заштити и Иран – у вези са заштитом људских права. Посебан део је издвојен у вези са правима детета где се, између осталог наглашава задовољство Уније у вези са доношењем нове Резолуције Савета безбедности УН (1882) о деци у оружаним сукобима.³⁸

Неговање партнерстава широм света

Читав шести (Ф) одељак првог дела извештаја је обухваћен једним поднасловом: „Консолидација односа са стратешким партнерима”.³⁹ Земље третиране у овом одељку су: САД, Руска Федерација, Кина, Индија, Мексико, Бразил, Јапан, Канада и Јужна Африка. У уводној реченици подналова се констатује да, „глобализација убрзава смене у моћи. Ово може довести до разлика у вредностима, али се може увидети и као могућност за стварање и јачање партнерстава са кључним играчима на глобалној сцени”.⁴⁰ Прва држава која се спомиње јесу Сједињене Америчке Државе. Однос са њима представља камен темељац Заједничке спољне и безбедносне политике Европске уније. ЕУ и САД имају сталне консултације о многобројним питањима из области спољне и безбедносне политике, као што су: борба против тероризма, економска, финансијска питања, климатске промене, кибер безбедност, развој и промене политика итд. Територије поменуте у контексту билатералне сарадње јесу: Иран, Блиски исток, Авганистан, Пакистан и Западни Балкан. Такође, Унија поздравља прилику за упознавање „Европљана” са новим Председником

---

³⁸ Op. cit., p. 26.

³⁹ Ibid., p. 35.

⁴⁰ Ibid.

Барак ом Обамом на самиту у Прагу 5. априла 2009. Друга држава која се помиње јесте Русија. Наводи се да је у другој половини 2008. и почетком 2009. било проблема у односима између ЕУ и Русије, али да су ти односи ипак враћени у потребне токове. Русија је стратешки партнер Уније на глобалном плану. Последњих година дијалог два ентитета постаје отворенији, како у билатералним сусретима, тако и унутар мултилатералних оквира. Увиђа се и обострана потреба за установљавањем односа ојачаних правно обавезујућим договорима. Изражава се оцена о постојању заједничких интереса у: Ирану, на Блиском истоку, Авганистану, блиском суседству и задовољство услед помоћи Русије у области кризног менаџмента. Са друге стране, изражава се подршка позитивним променама на плану стања људских права и демократских стандарда унутар Русије.

У вези са Кином се прво региструје наставак укупног јачања ове земље у 2009. Европска унија изражава жељу да се Кина укључи активније у глобалне и регионалне послове и тако допринесе глобалној и регионалној стабилности. Унија подржава наставак дијалога Кине и Тајвана и препоручује исто политичко оруђе као кључно за решавање проблема између ЕУ и Кине. Следи похвала чињеници о одржавању два самита између Кине и ЕУ током 2009, првог, одржаног у Прагу 20. маја (претходно одложеног током 2008) и другог, одржаног у Нанђингу 30. новембра 2009. На крају се изражава раст забринутости Уније због стања људских права у Кини, нарочито у вези са смртном казном, слободама бораца за људска права, ограничењима слободе удруживања итд.⁴¹ Стратешко партнерство са Индијом се оцењује као изузетно важно, а економски ефекти тог партнерства као врло повољни. Међутим, слабије се оцењују политички односи Уније и Индије. Као разлог за то се у извештају наводи мањак воље од стране Индије да у односима са Европом првенство да Европској унији уместо појединим чланицама. Такође, изражава се жеља да се са једне стране, Индија убеди да је присуство Уније у Пакистану на корист Индије, а са друге да се убеди Пакистан да његова главна претња није Индија, већ тероризам. Мексико се поздравља као економска сила у настајању и политички фактор са растућом тежином. Ова земља је стратешки партнер Европске уније. Изражава се задовољство чињеницом да односи два ентитета иду узлазном путањом од 2004. и посебно се наглашава обострана добит од Заједничког извршног плана усвојеног у Прагу у мају 2009. Уочава се да Мексико иза себе има тешку годину усред епидемије

---

⁴¹ Ibid., p. 37.

XIИ1, економске кризе, окршаја везаних за трговину дрогом и јаке суше, као и то да ненаведени коришћени индикатори показују да ће у предстојећој години Мексико повратити узлазну путању. На крају се изражава задовољство у вези са сарадњом на пољу климатских промена, с обзиром да Мексико врши улогу домаћина на Самиту о климатским променама у Канкуну крајем 2010.⁴² У извештају се изражава задовољство чињеницом о стратешком партнерству са највећом земљом Јужне Америке, Бразилом. Бразилу се предвиђа постајање „једним од кључних играча у мултиполарном свету XXI века”.⁴³ Даље се напомиње како поштовање истих политичких вредности Уније и ове латиноамеричке земље представља добру основу за дугорочну сарадњу. Такође, кроз сарадњу ових актера се може допринети превазилажењу разлика између развијеног света и света у развоју. На крају се поздравља могућност даљег развоја билатералне сарадње на плану јачања односа на релацији ЕУ – Меркосур и заједничкој помоћи Бразила и Уније земљама које имају тешкоће у испуњавању Миленијумских развојних циљева. На плану односа са Јапаном дошло је до одређеих помака у стварању стратешког партнерства. Највећи напредак у сарадњи се тиче стратешког дијалога у вези са источном и централном Азијом. У извештају стоји да генерално између Европске уније и Јапана постоји добра сарадња у питањима која се тичу мира и безбедности. Са друге стране, Унија замера Јапану на одлагању мораторијума на смртне казне.

Канади је посвећено најмање пажње у одељку о неговању партнерстава широм света. Као успешни су оцењени самити одржани током 2009, први у Прагу на којем је дискутовано о: Авганистану, Блиском истоку и Источном партнерству, и други у Отави, на којем су разматране теме: мировног процеса на Блиском Истоку, Ирана, Хондураса, Хаитија и Кубе, Судана и Дарфура, Авганистана и Пакистана, Арктика и реципроцитета у визном режиму. На крају се говори о стратешком партнерству Уније и Јужне Африке установљеном 2007. Поздравља се сарадња у оквиру Партнерског акционог плана по којем самити ЕУ – Јужна Африка постају редовни, на годишњој бази, као и напори Председника Јакоба Зуме у том смислу. Подржава се режим Председника Зуме у изналагању проблема за Зимбабве и подржава сарадња у

---

⁴² Ibid., p. 38.

⁴³ Ibid.

стратешким питањима: животне средине и енергије, складиштења угљеника и „чистих технологија” у експлоатацији угља.

Ефективнија, способнија и повезанија Заједничка безбедносна и одбрамбена политика

Заједничка безбедносна и одбрамбена политика Европске уније (у даљем тексту ЗБОП) је лансирана на самиту Европског Савета у Келну 1999, као део Заједничке спољне и безбедносне политике (у даљем тексту: висока представница у надлежности држи „спољне послове и безбедносну политику” и стара се о јачању безбедносних и одбрамбених капацитета ЕУ. Први поднаслов у оквиру одељка о ЗБОП је посвећен „Превенцији конфликта”. У њему се у првом пасусу наводе „мека оруђа” која стоје на располагању Унији при превенцији конфликта, а то су: превентивна дипломатија, развој и помоћ полицијским снагама, подршка јачању демократских институција и владавине права, промоција помирења и дијалога и изградња националних и институционалних капацитета за превенцију конфликта. Такође, наглашава се и потреба за јачањем дијалога, изградње капацитета и сарадње са УН, регионалним организацијама и трећим државама.⁴⁴ Јавља се потреба, како се на основу извештаја може закључити, за јачањем два постојећа процеса у оквирима институционалне динамике ЕУ, а то су консолидација и диверзификација ЗБОП. Под консолидацијом се подразумева развој једног обухватног приступа при делању на плану ЗБОП, развој „синергије” цивилног и војног аспекта ЗБОП и само јачање оба аспекта ове релативно нове политике Европске уније. Области у којима треба унапредити синергију, а нарочито су поменута у извештају, јесу: транспорт, комуникације, безбедност и заштита трупа, логистика и медицинска заштита. У вези са јачањем капацитета (цивилних и војних) наводи се потреба за јачањем у областима људских ресурса, опреме и финансија, као и у сарадњи са другим организацијама и државама. Оправданост захтева за тако обухватним развојем у овом домену изражава се навођењем бројности и разноврсности задатака који постоје у делању Уније на пољу ЗБОП, а то су: реформе безбедносног сектора, јачање владавине права, полицијска сарадња (борба против организованог криминала, борба против корупције, борба против сексуалног насиља), надгледање мира, борба против пирата и заштита цивила у оружаним сукобима.⁴⁵

⁴⁴ Ibid., p. 40.

⁴⁵ Ibid., pp. 45–46.

Поглед унапред

Други део годишњег извештаја Европском парламенту о главним аспектима и основним изборима Заједничке спољне и безбедносне политике је насловљен као „Поглед унапред у 2010”. У њему је укратко начињена рекапитулација основних праваца Заједничке спољне и безбедносне политике Европске уније у предстојећем периоду. У уводном пасусу се констатује значајан напредак Уније и паралелно постојање све већег броја нових изазова који стоје на путу испуњења вредности и интереса ЕУ. Унија ће од сада при достизању тих вредности и циљева бити далеко спремнија, имајући у виду ступање на снагу Лисабонског уговора. У вези са ЗСБП, највећи напредак представља формирање Службе за спољно деловање и установљавање позиције високог представника Уније за спољне послове и безбедносну политику, јер ће тако ЕУ моћи према трећим ентитетима да наступа као целина са бољим статусом и већом тежином, што је императив у предстојећем периоду развоја нове мултилатералне структуре међународних односа.⁴⁶ Даље се наводе приоритети спољне и безбедносне политике нешто другачијим редоследом у односу на први део извештаја. Креће се од резличитих група и скупова земаља са којима Унија жели да унапреди односе. На првом месту су земље Западног Балкана и Турска, затим државе обухваћене Европском политиком према суседима, Источним партнерством и на крају Медитеранском унијом. Након тога се идентификују регионални проблеми који ће широм планете у предстојећој 2010. највероватније стварати нове кризе. У том контексту су редом наведени: односи Израела и Палестине, обнова Ирака, ситуација у Јемену, нарочито наглашен нуклеарни проблем у Ирану, затим међусобно тешко искључива питања Авганистана и Пакистана и на крају проблеми у Африци, редом – у Сомалији, Уганди и Судану. У вези са приоритетима Заједничке спољне и безбедносне политике, понавља се интерес за јачањем партнерстава са кључним земљама настајућег светског поретка (сличним саставом и редоследом као и у одељку који то питање детаљније разматра: САД, Русија, Индија, Кина, Јапан, Јужна Кореја, Бразил, Мексико и Јужна Африка).⁴⁷ Као два најважнија самита у 2010. наводе се Самит Г20 (први који ће бити одржан ван земаља Г8) и Самит о климатским променама у Канкуну.⁴⁸ Остали

---

⁴⁶ Ibid., p. 48.

⁴⁷ Ibid., p. 52.

⁴⁸ Поменути самит је одржан у новембру 2010. у Јужној Кореји. Видети Интернет: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/biz/2009/11/123_55021.html 23/10/2011.

приоритети који се помињу јесу: непролиферација оружја за масовно уништење, заштита људских права, аболиција смртне казне, борба за слободу вероисповести и даљи развој ЗБОП ЕУ. У последњој реченици извештаја се закључује како је институционална расправа о Лисабонском уговору трајала читаву деценију и да је по његовом усвајању дошло време да се „пређе са речи на дела”.⁴⁹

III) ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Догађај са највећим утицајем на спољну и безбедносну политику Европске уније током 2009. се десио унутар саме Уније, ступањем на снагу Лисабонског уговора. Одредбама Уговора установљено је јачање Уније у креирању и спровођењу политике према трећим државама и организацијама. Установљена је позиција високог представника Уније за спољне послове и безбедносну политику спајањем функција високог представника за спољну и безбедносну политику и Комесара за спољне послове. У тексту самог извештаја високе представнице се та промена често поздравља. У вези са даљим унутрашњим променама, у вези са спољном и безбедносном политиком, у тексту извештаја се највећи нагласак ставља на јачање Заједничке безбедносне и одбрамбене политике. Не препоручују се конкретни рокови у вези са темом ЗБОП, али се у више наврата наглашава значај ове заједничке политике за достизање интереса Европске уније и њених чланица. У вези са спољнополитичким и безбедносним гледиштима и приоритетима Уније, два велика тренда утичу на промене односа и гледишта у међународном систему, а то су јачање мултиполарног поретка и раст степена глобализованости који убрзава промене у поретку моћи. У вези са тим Унија наглашава потребу за одржавањем постојећих партнерстава и стварањем и развијањем нових и нарушених. Друго, од Уније, али и других водећих политичких ентитета, се тражи раст улоге и утицаја учествовањем у процесима решавања старих и многобројних нових проблема насталих током мењања структуре. Треће, велики значај се придаје мултилатералном општењу у циљу решавања поменутих проблема. С тим у вези, на водећем месту остаје сарадња са дугогодишњим партнерским државама и организацијама, али се као посебан приоритет јавља и јачање сарадње са осталима. Такође, Унија

---

⁴⁹ Текст Годишњег извештаја високе представнице Уније за спољне послове и безбедносну политику. Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annual_report_en.pdf 23/10/2011.

задржава на својој спољнополитичкој агенди промовисање демократских вредности, али усред потребе за јачањем дијалога и одговорности субјеката међународних односа, прихвата гледиште да свака држава поседује сопствене специфичности које требају бити уважене при разматрању динамике и природе жељених демократских промена. Међу многобројним спољнополитичким и безбедносним претњама и ризицима чије отклањање представља циљ ЕУ, три се, на основу извештаја, издвајају као „најважнија међу најважнијима”. Светска економска криза са својим погубним утицајем на економску, политичку, социјалну и безбедносну структуру међународних односа се јавља као први. Ту Европска унија тежи одржању и јачању сарадње „најодговорнијих” држава света и као један од два кључна самита у 2010. прокламује самит Г20. Други самит је о климатским променама (у Канкуну) и Унија наглашава дугорочно могуће погубне последице климатских промена на све субјекте међународног поретка. Такође, ЕУ тежи стицању улоге лидера у области суочавања са овим стратешким ризиком по читав међународни систем и висока представница у извештају најављује активан дипломатски ангажман с тим у вези. Трећи ризик се тиче могуће пролиферације атомског наоружања у случају Ирана, што је проблем на који се креатори извештаја у предметном документу враћају у више наврата. Закључак је да Унија у високој представици за спољне послове и безбедносну политику добија нови замајац који ће ЕУ учинити енергичнијом, продорнијом и обухватније присутном на међународном плану, што ће, како се у последњој реченици извештаја формулише, довести до тога „да се са речи пређе на дела”.⁵⁰

IV) ИЗВОРИ

- “Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official journal C 115 of May 2008”, Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2010:083:SOM:EN:HTML>, 23/10/2011.
- “2009 annual report from the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the European Parliament on the main aspects and basic choices of the CFSP, CONSILIUM, Интернет: http://www.eeas.europa.eu/cfsp/docs/2009_annualreport_en.pdf 23/10/2011.

---

⁵⁰ Op. cit., p. 54.

- “Civitas, Institute for the study of civil society, Интернет: <http://www.civitas.org.uk>“, 23/10/2011.
- Alyson J. K. Bailes, “The European security strategy, an evolutionary history”, Sipri policy Paper No. 10. Интернет: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI10.pdf>, 23/10/2011.
- “Us – EU Joint Statement on the closure of Guantanamo Bay and Future Counter Terrorism Cooperation, U.S. Department of state, Интернет: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/06a/124796.htm>, 23/10/2011.
- “Russia and Ukraine sign 10 – year gas supply deal, Reuters, Интернет: <http://www.reuters.com/article/2009/01/19/us-russia-ukraine-gas-idUSTRE5062Q520090119?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true>“, 23/10/2011.
- “Berlin plus agreement, NATO, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Интернет: http://www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm, 23/10/2011.
- “Seoul selected as Venue of G20 Summit in 2010, The Korea Times, Интернет: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/biz/2009/11/123_55021.html, 23/10/2011.
- “Corfu Process launched to take European security dialogue forward, says OSCE chairperson, Organization for Security and Cooperation in Europe, Интернет: <http://www.osce.org/cio/51105>, 23/10/2011.